

Knez Ivo (potem ko poljubi mrtvo mater, se zbere in mirno dvigne glavo). Beg, tu ti dajem največje bogastvo . . . dajem ti življenje svoje matere. Je li zadosti, beg? . . . Je li zadosti?

Kulin. Allah zahmet ejlen! Zadosti je, Ivo, zadosti, zadosti! . . . (okrene glavo, da ne gleda). Tvoji so sužnji! Odkupil si jih! (Otide naglo.)

Konec.

(Prevedla *Gortanov* in *Rocolski*.)

Alkoholizem.

Spisal dr. Ivan Robida.

Današnje dobe ne imenujemo zaman dobe prosvetljenosti in humanitete, industrije, tehnike in znanosti. Dan na dan gledamo, kako se razvijajo in vedno bolj izpopolnjujejo tehnične naprave, kako se grade nove železniške proge, kako se vežejo na tisoče kilometrov oddaljena mesta z električno žico. Ustanavljajo se šole, ljudska izobrazba napreduje, bolnikom se zidajo dobrodelni zavodi, in povsod izkušajo na podlagi človekoljubja delovati v taki smeri, da bi bilo omogočeno vsakemu živeti kar najbolj udobno življenje.

Toda ljudsko število se množi in ž njim število lačnih želodcev. Vprašanje po vsakdanjem kruhu pa je bilo in ostane ona eminentna moč, katera je vladala vse čase, odkar človek živi. Naša zemlja je od njega dni torišče najhujšega boja za obstanek, za življenje.

Ta boj je neizprosni, je smrten, in podleči mora v njem, kdorkoli ni prinesel s seboj na svet dovolj telesnih in duševnih moči, da ž njimi prodre in si končno ne odpočije na grobu propalih. In teh najdemo pri vsakem ljudstvu, v vsaki epohi dovolj — sedaj se kažejo v tej, sedaj v oni obliki; če pa se začne to število, z znamenjem smrti na čelu, vekšati od dne do dne, tako da preti dobiti v kakem narodu večino — tedaj je degeneracija obča, boleznij več nego zdravja, in rasa propada. Trhel hrast je, ki čaka, da ga prvi vihar telebi ob tla.

Vprašanje, o katerem imam danes razpravljati, je tako pereče, tako važno v zdravstvenem, narodnogospodarskem, zdravniškosodnem, npravnostnem, antropološkem in etnografskem oziru, da pač zasluži, da se bavimo nekoliko obširneje ž njim.

Teško je človeku gledati, kako propada katerokolisibodi cvetoče življenje, še teže, videti svoj lastni rod na poti uničenja.

Kakor je tudi žalostno to dejstvo, povedati se mora javno in odkrito: do sem in ne dalje!

Preidimo k stvari sami. Antropologija uči, da ima vsak narod svojega »tolažnika«, pa bodi mu ime opij ali hašiš ali alkohol, ali kako drugače. Splošno se reče lahko, da je alkohol med kultur-nimi narodi najbolj navaden, pa tudi med vsemi strupi, kar jih uživajo, najnevarnejši. In to iz dveh ozirov: prvič, ker deluje počasi, a z izvanredno gotovostjo in drugič — ker mnogo ljudi ne pozna tega najhujšega sovražnika človeške družbe.

Otrovanje z alkoholom imenujemo alkoholizem. V splošnih potezah je vse eno, v kaki tekočini uživamo strup — bodisi kot vino, pivo, liker, žganje, kumis, absint, grog, mata itd. Gre v prvi vrsti za opojnost posamezne pijače, oziroma za količino zaužitega strupa in deloma za njegovo koncentracijo. V tem so si opojne pijače jako različne: pivo ima navadno 2—3°/_o, vino 6—12°/_o, žganje 15—30°/_o alkohola v sebi. Potakem odgovarja liter piva, recimo, pol litru vina ali $\frac{1}{10}$ l. žganja. Seveda so tudi žganice, n. pr. arak, konjaki, rumi i. t. d., ki imajo po 60°/_o alkohola v sebi. Omeniti je še, da je zlasti pri žganih pijačah, osobito cenene, slabe vrste, dosti primesin, ki so poleg alkohola same na sebi škodljive.

Alkoholizem, sem dejal, je navadno zastrupljenje z alkoholom. To je lahko, ali hipno, akutno, ali časovno, hronično, torej otrovanje, ki se vrši na tak način, da se strup sicer v manjših množinah, ali redno in običajno uživa.

Akutni alkoholizem, ki ga v navadnem življenju nazivljemo pijanost, je izvestno vsakomu znan. Opojen človek je brez dvoma prikazen, katera vzbuja pri vsakem gledalcu, nenavajenem takih prizorov, stud in gnjus. Toda pogledjmo si natančneje človeka, ki sede za mizo, in opazujmo ga v vsem njegovem kretanju, vedenju i. t. d.

Ako ne jemljemo v poštev osebnih nenavadnih reakcij, postane pivec navadno vesel in zgovoren! Če pa pazimo na vsebino govorice, ne uide nam, da so misli navadno jako plitve, da so trditve pri pivski mizi navadno jako slabo dokazane, da se pivec pogosto oddaljuje od predmeta, o katerem je hotel govoriti, da pričinja s sofizmi, pozneje s čudnimi trditvami, katere pogosto privajajo omizje do diferenc in prepirov, ali pa se porazgube v vinski veselosti.

Čim več kdo pije, tem težje mu je zbirati misli v eni smeri; sčasoma mu je tudi težko slediti količkaj bolj zamotanim obravnavanjem — to ga hitro utruđi, in nemoč intenzivnejšega mišljenja je

očitna. Nerazsodnost sili ob vsaki čaši na dan; najbolj pa se kaže v pretiravanju, v zavijanju in smešni bahatosti. Pivec postane samozavesten, blebeče na dolgo in široko o svoji imenitni osebi, razlaga nevažno važnost kakega malenkostnega dogodka, pripoveduje v desetič isto stvar in hvalisa samega sebe ali svoje odnošaje, ki so prečesto pregledani v solnčni luči, vsi drugačni, kakor jih riše vinski bratec. Sodba o svojih in tujih možnostih se pozgubi; pivec jaše na posameznih besedah, iztrga jih često iz konteksta, pozneje često več ne ve, za kaj je šlo pravzaprav v pogovoru, ker zamenjava bistvenosti in nebistvenosti in mu pričenjajo besede ne več pomenjati pojmov, ampak so mu same — dejal bi — glasovne lupine. Govorica postane sčasoma težka; pijanec ne najde več potrebnih besed in izrazov, ljubi splošne puhlice, izreke in prislovice iz vsakdanjega življenja, pri katerih izgovarjanju ni treba nikakega duševnega dela. Pozneje odreče tudi jezik in se počne zapletati, da ni več mogoče povedanega razumeti.

Notorično se kaže pijanost v tem, da prične pijanec glasneje govoriti, se živahneje kretati; to se pozneje izpopolni v divje vpitje, mahanje z rokami, tolčenje po mizi i. t. d. Med tem se prično že težje spreminjave na polju čuvstvovanja. Pijanec postane razdražljiv, jezast, silovit, surov in brutalen. On žali brez vzroka, kdor mu pride na pot, zabavlja komurkoli, rohni in divja v svoji zmedenosti. Kar je vzgoja in omika napravila kdaj iz njega, odpade, in jedro njegove osebnosti se razkrije v jasni luči.

Ako je pijanost še hujša, zastrupljenje še hujše, odpovedo vsi udje — pijanec leži hropeč kot mrtvouden na tleh, oči so osteklenele, in želodec protestira proti taki tiranizaciji na jako drastičen način.

Ako motrimo znanstveno podano sliko, vidimo v vsem znak otrplosti, onemoglosti in porušenja v duševnem življenju. Pivec postaja vesel, kot da bi se bile razmere predrugačile, katerih pa on ne vidi več v pravi luči — pozneje izgublja, kar veli ton in pošteno vedenje — ne ve torej soditi, kaj je spodobno, kaj ne — precenjuje v slabournem ocenjevanju samega sebe, ker ne sodi več prav o odnošajih, v katerih živi, ne o drugih osebah, on veže otrobe — ker ga ostavlja spomin, in več ne ve, koliko je resnice na tem, kar pravi, in koliko je pridejanega ali napačno povedanega. On ne more več slediti težjim razmotrivanjem — ker mu je razum otemnel in možgani ne delujejo več normalno — njegovo kretanje postane prvotno gibčnejše, ker odpadajo že omenjeni priučeni oziri, kakor jih nalaga družabno življenje — pozneje, če se otrovanje razširi še na globočje sloje možganske — otrpne jezik, odreko noge in roke.

Njegovo čustveno življenje omahuje — nad duševno neopravičeno veselostjo — in afekti, zlasti hude jeze, katera prekoračuje često vsako normalno mero. Kamor se torej ozremo, povsod — minus! Strogo znanstveni poskusi so pokazali v splošnem isto: alkohol pomanjšuje zmožnost pojmovanja in razumevanja, slabi spomin in pretvarja čustvenost bolehalo.

Kakor vidimo, znanost nikjer ne najde kakega stopnjevanja duševnih moči po zaužitem alkoholu, pač pa nasprotno uči in dovoljno podpira z neovrznimi dokazi. In v istini so pritrdili tudi vsi vestni opazovalci, da ob pijači ni moči opravljati težkih duševnih del.

Ako čujemo, da umetniki pogosto zagrabi pri svojih delih za čašo, je to povsem umljivo — domišljija postane živahnejša in bolj razvita — saj pa umotvori tudi zvečine niso produkti razuma — za to imamo dokazov dovolj pri blaznih, slaboumnih umetnikih — in se tudi težko dado presojeti s stališča kake znanstvene kritike, vsaj danes še ne, in bržkone tudi nikoli.

Opomniti je še, da manjše množice alkohola provzročajo, da postane naše gibanje lažje in urnejše. Neznanstven opazovalec pa sklepa iz tega, da je gibanje vsled tega krepkejše, torej, da alkohol daje moč. Ta lažisklep je isti, kakor bi kdo mislil, da se namazano kolo zato hitreje vrti, ker gladkeje teče, ali da n. pr. konj postane močnejši, če ga priganjaš z bičem.

Ko govorim že o tem splošno razširjenem nauku, da pijače »krepe«, naj povem še nekaj vzrokov, kako je nastala ta kriva vera. Povedal sem že, da vsled otrplosti raznih višjih duševnih funkcij trpi pri pijancu sodba. Posledica tega in pa občutka, da se človek lože premika in giblje, je samozavest pivcev. A postavite človeka treznega pred razne dinamometre in videli boste že razlike po nekaj kupah pijače. Isti človek dvigne, stisne ali karkoli po par litrih piva ali vina dosti manj, nego je pokazal kazalec na stroju, predno je pričela oseba piti.

Drugič moti opazovalca samega sebe in ga potrjuje v »dejanju moči« pri alkoholu tudi naslednje. Alkohol močno vpliva na srce in v malih množinah razdraži srčne živce, tako da srce bije krepkeje. Radi tega pride več krvi v žile odvodnice, več arterijske krvi v možgane in proti koži. Ta pordi radi tega in postane za hip nekoliko toplejša. To vrvenje krvi in razgretje čutimo tudi pri prvih čašah — odtod zopet misel: da smo se okrepili s pijačo. Nekako isti učinek ima tudi juha, v kateri raztopljene soli vplivajo na isti način na naše srce.

(Dalje prihodnjič.)

Alkoholizem.

Spisal dr. Ivan Robida.

(Dalje.)

V sled alkohola otpnejo tudi živci, kateri imajo nalog, da po posredovanju nekih mišic naše žile ožijo ali jih pa delajo zevajoče. Ako odrevene te mišice — kar se zgodi pozneje — zevajo naše žile močneje, površina se poveča, izhlapevanje je krepkejše — in vsled tega odda telo mnogo svoje toplote. Znano je, kako lahko pijanci zmrznejo. Sicer so pa tudi zdravniki uporabili to ohlajalno lastnost alkohola in ga uporabljajo pri različnih mrzlicah, da se vročina zniža včas za 1 ali celo 2° C.

Nadalje je v obče jako razširjeno mnenje, da je alkohol redilo. Istina je, da imajo alkoholске pijače nekaj redilnih snovi v sebi — alkohol sam na sebi pač zgori kemično v telesu, a je tako malo redilo, kakor n. pr. glicerin. Te množice redilnih snovi pa so zvečine tako majhne, da ne pridejo v poštev, ali pa bi bilo treba toliko množino pijače, da bi bila žeja že davno utešena, lakota pa še dolgo ne. V litru piva n. pr. je komaj 7 *gr* beljakovine, 50 *gr* ekstrakta, 10 *gr* sladkorja.

Ako bi se hotel torej kdo nasititi s pivom, rabil bi povprečno kakih 30 vrčkov na dan ali še več!

Pa recimo tudi, da bi bilo n. pr. pivo živilo, tedaj bi ga morali z gospodarskega stališča odklanjati, ker bi bilo jako drago živilo; redilna denarna vrednost piva je ista, kakor n. pr. mesa od srne Seveda bi bilo vino kot živež še dražje. Obsojati moramo torej, če n. pr. delavec, čigar družina nima vsak dan dovolj govejega mesa na mizi, vsak dan trosi svoj denar za dvakrat dražji živež pri — pivu.

Trdi se tudi, da alkohol izpodbuja k delu, če so oslabele moči. Kako je to umeti, povedali smo že. Pomisliti pa je poleg tega še, da je za onemogel, utrujen organizem brez dvoma boljše, če se spočije, kakor pa da se potrte, počitka potrebne moči draži in sili k delu.

Prav primerno se izraža grof Lippe v tem zmislu: alkohol je menica, izdana na račun zdravja, kateri je treba vednega podaljševanja. Delavec použije glavnico mesto obresti, vsled tega je neizogiben bankerot telesa.

In tako prehajamo k hroničnemu alkoholizmu, dosti važnejšemu pojavu alkoholskega otrovanja.

Vemo sicer, da akutna intoksikacija često ni brez sodnijskih, gospodarskih in bolezenskih nasledkov, saj vemo, da vsaki pijanosti sledi maček, bodisi telesni ali »moralni«. Vendar niso posledice akutnega pijančevanja tako važnega socialnega pomena, kakor pa posledice, katere donaša kronična zloraba alkohola s seboj.

Kdo je kroničen alkoholik? Strogo vzeto vsakdo, ki dan na dan zauživa alkohol, t. j. skoro mi vsi. Vendar si mislimo, da so zmerne množine nekaterih centriranih pijač tako neškodljive, da jih naše telo zvečine premore. Vendar si ne velja v tem oziru postavljati posebno ohlapnih, raztegnjenih mej. Medicina uči, da sta 2 l piva ali $\frac{3}{4}$ l vina ali 0.2 l žganja zadnja meja, preko katere se ne sme segati, dovolj na dan. Že pri teh množinah se pojavljajo nedostatki v percepciji po naših čutih. Osebe, ki so se dolgo vzdržale vsake opojne pijače in so potem radi eksperimenta pile n. pr. 2 l piva na dan, so pokazale, kako jim pešajo čuti — oko vidi slabše, uho sliši slabše, okusu in tipalnosti mine finost. Kako ogromna pa postane stoprv ondi škoda, kjer se pije preko naznačene mere, zlasti pa katerekoli vrste žganje!

Pri hroničnem alkoholizmu trpi cela konstitucija, kakor tudi posamezni organi — pred vsem srce, jetra, obisti in centralni živčni sistem. Kake vrste bolezni nastajajo, tega ne mislim opisovati, povem naj le, da anatomske-patološke kažejo kronična vnetja v posameznih organih. Najžalostneje pri celi stvari pa je to, da so zvečine vse po alkoholu provzročene bolezni neozdravljive in smrtne.

Kako pa pod vplivom hroničnega alkoholizma trpi ves organizem, uči najbolje statistika, katera nam pripoveduje, da pivcev malokdo, vsaj pa ne večina, ne doživi visoke starosti, da njihovo slabotno telo jako lahko oboli na drugih boleznih, n. pr. tuberkulozi, in da pri epidemijah pijanci obolevajo in umirajo v večji meri nego drugi ljudje. Vse to pa kažejo še posebno rezultati angleških zavarovalnic za življenje, v katerih so osebe, katere se vzdržujejo popolnem vsakega alkohola, v posebnem oddelku zavarovane. Tako zavaruje »United Kingdom Temperance and General Provident Association« v drugem oddelku osebe, ki ničesar ne pijejo, v drugem vse ostale. V oddelku onih, ki se vzdrže alkohola, je nastopila v l. 1866—87. ob 3937 pričakovanih smrtnih slučajih smrt v le 2798 = 71% slučajev, dočim pri ostalih 6144 — 5984 — t. j. v 97%, tako da jih je pri teh 26% več pomrlo nad $\frac{1}{4}$.

Pa tudi umrljivostno število posameznih opravi in strok nas uči, da narašča pri vseh obrtih, pri katerih se notorično mnogo pije (vozniki, oštirji, pivovarnarji), le ono število.

Skoro hujše pa nego telesne posledice hroničnega alkoholizma so psihične. Cela vrsta živčnih bolezni je posledica neizmernega uživanja pijače; od navadnega vnetja živcev do alkoholične metavice (epilepsije) pa vodijo vse te bolezni v — blaznico. Ne mislite, da je ta slika pretirana! — Povprečno je vsak peti ali šesti bolnik v blaznicah alkoholik; poznam pa zavode, pri katerih raste število teh ljudi tako, da je vsak 3. ali 4. novosprejetih — pijanec.

Omenil sem že, da se na podlagi vnetja živčevja in epilepsije razvijajo kaj rade psihoze. 15% vseh alkoholikov v blaznicah tudi v istini lomijo krči, ali jih meče božjast. Poleg teh naštevajo zdravniki še dvojne glavne bolezni duševnih vsled alkohola: t. j. tako imenovani dilirium tremens in ljubosumnostna blaznost.

Prva bolezen se ponavlja v treh znakih, da je bolnik zmešan in bloden, da se trese na celem životu, in da se kažejo med psihozo večji ali manjši pojavi vnetja ledic. K sreči velika večina teh bolnikov ozdravi, vendar jih umre primerno 12%. Obče znano je, da imajo pri tej bolezni bolniki pogosto vizije in halucinacije, zlasti nadlegujočih jih živali, podgan, miši, bolh i. t. d. Često pa so te prikazni tudi tako strašne za bolnika, ki n. pr. misli, da ga hote raztrgati zveri, ali da streljajo vojaki nanj, da popolnem zbesni in postane občenevaren. V tem štadiju so težke telesne poškodbe, uboji in umori nekaj vsakdanjega.

Socialno še dosti večjega pomena pa je ljubosumnostna blaznost, ker ni tako očita, da bi jo sorodstvo in okolica lahko kot bolezen spoznali in preprečili marsikako nevarnost.

Bolnik si namreč navidno namišlja, da mu je žena nezvesta. Na podlagi te a priori bolne, blazne misli zida celo poslopje svojih opazovanj in domnevanj in jih podpira z dokazi, kateri imajo zanj absolutno veljavo, a se seveda pred kritičnim očesom razkade v nič. Vse konsekvencije, katere potem bolnik iz blazne svoje domišljije izvaja, so pravilne; in tako je mogoče, zlasti ker sloni dober del bolezni na kombinacijah, da tudi ožji krogi ne vidijo v bolnikovem pripovedovanju nič čudnega.

Jasno je, da mrzi žena moža - pijanca, ki jo pretepa, ki zapravlja denar, dočim nima družina kaj jesti — za bolnika pa je to mrzenje jasen dokaz, da mu je soproga nezvesta. In prigodi se, da se najde morda v hiši poštenjak, kateremu se smili uboga žena, ter

jo izkuša ščititi proti brutalnemu podivjancu — evo novega dokaza, baš ta je njen ljubimec. In v tej smeri gre sumničenje dalje, dokler ne pade uboga žrtva pod nožem ali poleonom takega vzornega člana človeške družbe, če ga ne spravi preje oblast pod ključ ali pa v blaznico, kamor spada v prvi vrsti.

Že pri tej bolezenski sliki stopajo značilno surovost, podivjanost in brutalnost pijanca na dan. In v istini — najžalostnejša posledica alkoholizma je — takoimenovana etična, нравstvena degeneracija alkoholikov, katera se razvija ob propadanju razuma in srca. Istodobno pa gre tudi s telesnim zdravjem navzdol — pogosto jutranje bruhanje, želodčni katari, tresenje jezika in rok, glavobol kažejo, da tudi sicer ni vse v redu.

Kaj značilno za take ljudi je zlovoljnost, s katero se v jutru često prav zgodaj vzbude in takoj prično razsajati po hiši. Pogosto prihaja tedaj pijancu na um, ali bi ne bilo najbolje, da si zadrigne vrv okrog vratu ali se sploh spravi s sveta. To premine tekom dopoldneva, ko je popil bolnik zopet zadostno število potrebne mu pijače. Po gostilnah se shaja z najrazličnejšimi ljudmi, pripoveduje tujcem najinteresantnejše familiarne razmere svoje, zabavlja čez ženo in otroke, oblastva in politiko; on ve najbolje, kako bi se imela vsaka stvar urediti — žal, da ne zna oskrbovati svojih lastnih razmer — kajti premoženje gre v nič in gospodarstvo propada od dne do dne. Če se mu očita, da pije nad svoje razmere, da pije preveč, tedaj zarohni divje in bodisi na najbolj prijateljskem svarilu — zanj nihče ničesar ne plača, on dela kakor črna živina — kako tudi ekscellentno stoji n. pr. njegova obrt. Mož je seveda pozabil, da mu vstaja uboga žena ob zarji in da lega o polnoči v postelj ter izkuša rešiti še, kar je mogoče. A za take reči že nima več razumevanja — toda ne delajmo mu krivice! Morda je prišla kdaj ura, ko mu je očitala vest zločin, ki ga izvršuje vsak dan na svoji rodbini, morda se je celo »ponižal« in poprosil soproge odpuščanja ter ji obljubil, da ne bode več pil. Pa razmerno intelektu propada tudi volja pijancu — prva prilika, morda še isti dan, privedla ga je zopet do čaše — in potolažil si je očitanja svoje ohlapne vesti s kakim sofizmom, kakor jih ima človek vedno pripravljene, kadar ve, da je grešil, in se pere pred samim seboj.

In tako jadra v pogubo. Delati ne mara in tudi ne more, pijače rabi vedno več, sčasoma tudi vedno krepkejše, ker mora gledati na to, da na najcenejši način dospe do omotenosti in onega duševnega razpoloženja, katero mu je najljubše v njegovem nemo-

žatem, nečastnem življenju. Brezskrbno in bebasto gleda, kako strada družina in hodijo zakrpani in raztrgani otroci v šolo, ne briga se, kaj poreko znanci in prijatelji, ne, kaj sorodstvo — naj gre preko njega zaničevanje stanovskih sodnikov njegovih, z bedno apatijo in topo obupanostjo gleda v mračno prihodnost. Tako tava nekako v vednem omočenju, živi med mrakom in nočjo in se vesi med brezponosno smešnostjo in nemožato jokavostjo. Zabavljanja, prepiri, surovosti, silovitosti in trpinčenja svojcev, poslov in živine so edine premijnave v tej temni sliki.

Značilno za pijanca je njegov dobrohotni, ponižni, uslužni nastop v družbi in ondi, kjer se ima bati pregleda — in vsa njegova podivjanost in brutalnost, kjer nadvladuje, kjer je gospod in so drugi odvisni od njega.

Ruin pa se bliža in z družabnim propadom gresta korakoma gospodarski in npravstveni. Pijanec proda, kar mu pride v roko, ko mu zmanjka lastnine, poseže po obleki žene in otrok, in tako pride dan, ko zastavi in proda tudi zadnjo svojo vrednost — svoj zakonski prstan, da zadosti svojemu demonu. Ko pa je stanovanje prazno in nima razen golih sten ničesar več v hiši, tedaj mu posežejo prsti tudi po tujem blagu — tedaj se ne plaši več pred sleparstvom in goljufijo, ne pred tatvino, ne pred ječo, tedaj je dosegel, kar se da doseči — in je svoj med svojimi, soenakimi dušami iz cestnega jarka!

Ne zamerite mi, da sem se zamudil pri tej sliki nekoliko dalje; gotovo vam je vsem, če že ne v celoti, tedaj vsaj v posameznostih poznata iz vsakdanjosti. Opozoriti sem hotel, da je vprav ta moralna izprememba v značaju alkoholikov, kar se tiče praktičnega življenja, največjega pomena. Iz podane slike se razvidi, da ne spravi pivec ob rob propada le samega sebe, temuč tudi celo rodbino. Kjer pa propada zakonsko in rodbinsko življenje v širših slojih, ondi propada vse.

Omenim naj le še to, da tudi zarod pivcev nosi prepogosto pečat bolezni ali celo zgodnje smrti na čelu. Mnogo otrok pivcem pride slabotnih in ne dovolj razvitih na svet; mnogo izmed njih trpi na histeriji in božjasti; mnogo jih zaostane v telesnem in psihičnem razvoju, da ne govorim naravnost o žalostnih slučajih imbecilitete, idiotije in takoimenovane »moral insanity« t. j. prirojene moralne slaboumnosti.

Ne manj važno je pa tudi alkoholsko vprašanje še v drugi smeri, v nacionalno-ekonomičnem oziru. Videli smo, da pijanec te-

lesno in duševno boleha, da ni za nikako delo, da je parasit najprej svojega sorodstva, pozneje države ali sploh človeške družbe. Njegova produktivnost je skrajno majhna, zato pa njegove potrebščine jako velike in drage.

Povedal sem že pričetkom, da morajo tudi oni, kateri še danes zastopajo mnenje, češ, alkohol redi, alkohol je živilo, priznati, kako visoka je cena te gotovo slabe hrane. In vprav te konsumira pijanec največ, on, kateri ima vsled svoje neplodnosti in nedelavnosti najmanj pravice posegati po njej.

Toda še z ene strani je treba premotriti to sliko — namreč s kriminalnega in splošno juridičnega stališča.

(Konec prihodnjič.)

Tragedija.

I, kaj bi vam veliko govorila!

Saj milosti ne bodem vas prosila.

Obesite me! Samo to želim,
gospod sodnik! Naj skoro dotrpím!

Kakó je bilo? . . V glavi se vrtí mi . . .
Možgani vró in kri se ledení mi . . .

Zakaj si zmešal pamet mi, o Bog?
Zakaj si, satan, zvalil v svoj me krog? . .

Prišel je v krčmo k meni bil sinoči,
in prenočiti htel je tujec v koči . . .

Naročil je večerje, jedel, pil . . .
Govoril malo je, tabak kadil . . .

Ko plačal je, denarnico odpiral,
skrivnostno name gost se je oziral . . .

Ah, imel je cekinov polno pest . . .
In vrag tedaj mi je zadavil vest . . .

Gospod sodnik, uboga jaz sem žena,
napol udova, reva zapuščena.

V Ameriki moj mož Andrej živi.
Glasú o njem že dvajset let več ni . . .

čanje, da trpi po krivici, in v takih hipih je dvignil pest proti nebu, kakor bi grozil onemu, ki ga je tako neusmiljeno udaril . . .

Ko stopi doma v sobo, ni bilo nikogar notri razen otroka, ki je ležal v zibeli. In kakor nalašč je začelo otroče spet kričati. Tomaž si zatisne najprej z rokami obe ušesi, potem pa skoči kakor besen k zibeli . . .

»Ali boš tiho . . . ali boš tiho!« je sikal skozi zobe, položivši svojo železno dlan otroku čez obraz. »Ali boš tiho, Kržišnik mladi, ti! . . .« Bil je ob vso pamet, ko se mu je bil vrnil spomin na starega sovražnika in na to, kar mu je bil storil . . .

Kako dolgo je tiščal otroka in kako trdo ga je tiščal, tega sam ni vedel . . . A ko je dvignil svojo roko, ni otrok več kričal . . . Hotel je spet iz sobe, ko stopi Manica noter . . . En sam pogled je zadostoval, da je vedela, kaj se je zgodilo . . . Tja se vrže k otroku in s pretresljivim, obupnim glasom vzklikne: »Oče, oče, kaj ste storili? . . . Oh, kaj ste storili, oče? . . .«

Tomaž je postal še nekoliko . . . Njegov obraz je bil izpremenjen — kazal je izraz duševno mrtvega človeka, izraz blaznika . . . Potem pa je zbežal ven — in zopet ni vedel nihče, kam je izginil . . .

(Dalje prihodnjič.)

Alkoholizem.

Spisal dr. Ivan Robida.

(Dalje.)

Statistika nas uči, da je blizu 30%, po nekod še več jetnikov, katere je bilo prištevati med alkoholike. Koliko ekscesov, preteпов, ubojev in umorov se zgodi vsak dan vsled preobilo zaužitega alkohola, znano je gotovo vsem! Koliko solza, koliko nesreče pa nakoplje čisto tak človek svoji rodbini, katero pogosto oropa redilca, vodnika in očeta, katero oškoduje na dobrem imenu in ugledu, o tem izgubiti bilo bi škoda nadaljne besede!

Vpoštevanja vredno je tudi to, da pijanec potrebuje vedno večje množine pijače in vedno bolj koncentrovane. In tako pada vedno nižje ter rabi pričenši s kozarcem piva ali vina v nekaj letih neprimerno mero te naravnost peklenske iznajdbe — žganja. Kjer se je pa v ljudstvu udomačilo žganje, tako da se ga ne plaši nihče

ali ga celo više ceni nego lažje opojne pijače, ondi je zadnji čas, da v to poklicani krogi prično vojsko z vso odločnostjo in na vseh straneh — in v resnici sovražnik, s katerim se je treba boriti, ni manjši nego vojska ali kuga, kakor pravi sloveči Anglež Gladstone.

So ljudje, katerim je kri narodova ljubša, če jo gledajo pred seboj v podobi srebrnjakov — one mislim, kateri pravijo, pijač, pred vsem žganja ne kaže odpravljati, ker nam donašajo ogromne davke. Kaj vse lahko počnemo s tem denarjem, koliko dobrot na drugi strani lahko napravimo deležne svojega naroda sinove! Ta račun je brez dvoma napačen. Žganje naj se gotovo obdači visoko, tako visoko, da bo cena naravnost neprenosna, a to se zgodi, da se omeji konsum, ne radi davkov. Računi namreč pričajo, da vsaka dežela in država dosti več plačata za to, da alkoholizem v sebi trpita in ne nastopata tako brezobzirno proti njemu, kakor bi morali. Le pomislite, koliko velja oskrbovanje bolnih pivcev po bolnišnicah in blaznicah, koliko preživljanje takih zločincev in pohajačev po kaznilnicah in prisilnih delavnicah, koliko skrb za družino in vzgoja zanemarjenih otrok! Pomislite nadalje, koliko gospodarstev gre v nič, koliko premoženj se razkadi, in kot bremena ostanejo vedno občinski ljudomilosti pivci in njihove rodbine. Obrt in posestva, katera bi morala prinašati dosti več dohodkov, ne prinašajo niti polovice. In to je vendar izguba na narodnem premoženju in v drugi vrsti na državnem blagostanju.

Kjer pa rod propada, propada tudi zarod — potomstvo — v splošni dandanašnji konkurenci se taki elementi ne morejo uspešno vzdrževati. Končno naj še omenim, da se slabotnost in bolehavost pojavljata v najlepši dobi življenja, o čemer nas poleg bolnišnic najlože prepričajo vsakoletna novačenja, pri katerih je največ nesposobnikov vedno ondi, kjer se použije največ žganja.

To so torej nasledki toliko opevanega in oboževanega alkohola. Stvar je danes takšna, in zadeva je tako aktualna, da so moralno prisiljeni ž njo se pečati vsi, katerim je količkaj na narodnem zdravju in blagru.

A kako odpomoči zavrtnemu demonu? Naj na kratko povem, da je zlasti dvoje potov, ki vodita do tega — represivni in preventivni.

Drugi čuvajoči, preprečilni način ima izvestno večjo bodočnost nego prvi represivni, zatirajoči. Saj vemo, da je ložje človeka obvarovati alkoholizma, nego pa pijanca privedi zopet do rednega življenja.

Pred vsem je zopet šola poklicana k delu; učiteljstvo in duhovščina imata najlepšo priliko, pri vsaki priliki opozarjati na pretečo

nevarnost in vzbuditi v mladih srcih kakor tudi v vseh slojih, v katerih imata zbok svojega poklica vplivno besedo, ogorčenje proti pijančevanju.

Nadalje je treba skrbeti za primerna, zdrava in udobna stanovanja nižjih slojev, zlasti kmetov in delavskih. Nobena stvar ne goni moža bolj iz stanovanja nego to, če ne najde v njem tega, kar je potrebno za prikupljivo rodbinsko življenje. Tudi je zlasti po mestih skrbeti za napravo ljudskih kuhinj in cenih razvedrišč, gospodinjstev in gospodarskih šol, pred vsem pa ljudskih kavaren, kjer ni dovoljeno točiti alkoholičnih pijač. Na tak način preprečijo dobra vzgoja in umestni socialni odnošaji vsako priliko, da bi ljudstvo iskalo v alkoholu svojega rešilca in budilca. Poleg tega treba pouka, da sovražnika lahko uniči, potem ko ga je spoznalo. Tudi društva, katerih člani se prostovoljno zavežejo, odreči se vsaki alkoholični pijači, so velikega pomena.

Med zatirajočimi sredstvi se v prvi vrsti imenujejo kazni, katere naj preprečavajo alkoholizem. Moje mnenje je, da se s kaznimi dosti ne doseže. Če bi bile že represije potrebne, potem naj bodo ondi, kjer se nudi prilika pijančevanju; kaznuje naj se n. pr. kvečjemu gostilničar, ki pijanemu človeku le še prodaja pijačo. Pač pa bi bilo treba izpremeniti nekaj §§ kaz. zakona, vsaj da izginejo oni vedni izgovori in olajševalni momenti »radi pijanosti«, Takisto bi se imel izpremeniti civilni zakon radi kuratele pri pijancih.

Kar se tiče pivnic, naj se preprečijo kar najbolj mogoče, zlasti beznice naj se ne trpe nikjer. Gostilničarski obrt naj se poveri samo ljudem, o katerih ni nobenega dvoma kake norečnosti, in o katerih se ve, da niso sami pijanci. Poleg tega naj bi se zavezali ob dovoljenju koncesije s posebnimi predpisi, da ne bodo dajali pijače netreznim osebam. Žganjarije in prodajalnice žganja pa naj se povsod radikalno odpravijo; to je najboljše lečilo, katero so uvedle že razne države zlasti v Severni Ameriki.

Naj izpregovorim naposled še nekaj besed o naših odnošajih. Morda se celo poreče, vsega tega ni pri nas, ali vsaj ne v toliki meri, da bi trebalo pričeti boj zoper alkoholizem. Žal, da so tudi pri nas razmere v tem pogledu take, da mi vsak njihov poznavalec pritrdi, da je skrajni čas, če hočemo še kaj rešiti. Prosim vas, vzemite v roke dnevnik in čitajte! Kolona za kolono govori o zločinih in nesrečah radi pijanosti ali pijančevanja; tu pretep, ondi uboj, tu povozí pijan voznik pasanta na cesti, ondi zažge s semnja se vrnivši kmet svojo hišo. Poglejte po cestah! Ni tako redek prizor, da

razgraja in preklinja propal pijanec po mestu, ali da pretepa zateklih oči in nabuhnjenega obraza surovi voznik brutalno svoje revno, ubogo živinče!

Morda ugovarjate, to je samo po mestih tako. Obrnite prve liste uradnega dnevnika in čitajte preklice, zanimajte se za vzroke preklicev, čitajte poročila o sodnijskih obravnavah, ali stopite v nedeljo popoldne na deželo. Če se odpeljete s prvim jutranjim vlakom na izlet, najdete pogosto pri povratku pri isti mizi še vedno iste pive — in pred njimi — bokal žganja!

Brez ugovora je alkoholizem dostikrat kriv, da naš kmet slabo gospodari, da zanemarja delo in po krčmah poseda. Isto velja o našem delavcu zlasti po tovarnah. Prišli smo tako daleč, da se kmet brani ložje pijače in poseza vedno po močnejši.

Pred nekaj leti sem vprašal gostilničarja, zakaj ne toči cvička ali štajerca in hodi rajši na Tirolsko po vino. Odvrnil mi je, da ljudje zahtevajo tako vino, ki ima »kaj moči« v sebi. In pretekli teden sem govoril s pivovarnarjem v Ljubljani ter dejal, če ne bi kazalo kuhati jasnih piv, kakršno je n. pr. budjeviško ali plzensko. Odgovoril mi je, da to pri nas ne gre, češ, naš kmet zahteva, da po par vrčkah pozna v glavi, da ga je pil.

Poznam pa tudi kraje in ljudi, kateri naravnost zavračajo vsako pijačo razen žganja. In ker hočejo cene pijače, poleg tega še dovoljno mero, pijo zloglasni »šnops«. Hujši pijanci si ga delajo sami iz špirta in vode. V momentu mešanja se razgreje tekočina, kar povzdigne še vrednost tega nektarja, in da se proces izvrši izdatneje, čehajo ga s tem, da udarjajo s steklenico po kolenu ter nazivljejo pijačo potem »kolenovec«. In so ljudje, poznam jih nekaj takih — ki izpijejo te brozge poprečno po 2 litra na dan.

Ker živimo v časih, v katerih gre številkam največ vere, in da se mi ne bo očitalo, da pretiravam, navedem na podlagi statističnega izkaza, izdanega od deželnega odbora kranjskega o nabrani deželni nakladi na žganje. Ta izkaz govori, da pride poprečno na Kranjskem nekaj čez 3 litre žganja na vsako glavo in leto. V radovljiškem okraju, ki zavzema v tem oziru prvo mesto, pride celo na vsakega prebivalca po 7 litrov žganja na leto. Temu okraju sledi kot drugi ljubljanska okolica, kot tretji Kranj in kot četrti Kamnik i. t. d. z večjimi množinami žgane pijače.

Skupno se zadača pa na Kranjskem vsako leto 1,531.000 litrov žganja — in to računjeno s 100%. Ker pa imajo navadna žganja

malokdaj nad 30% alkohola v sebi, računamo lahko faktično izpito množino žganja na letnih 4—5 milijonov litrov!

In vprašam vas, ali res mislite, da je s tem povedana vsa množina, kar se v istini popije žganja? Kolikrat sem se vozil svoj čas kot zdravnik v pozni zimski noči, ko je tu in tam še blestela vaška luč visoko v gorah. Čudil sem se, kaj bi še kmet o polnočni uri počel sredi zime. In moj kočijaž se je namuznil in me redno opozoril: ali vidijo, gospod, ga že zopet kuhajo — sedaj ko je velik sneg in se ni bati dacarjev. O teh nezadacanih množinah ni moči govoriti, izvestno pa znašajo tudi lepo merico! In sedaj vprašam, koliko pa jemljejo prebivalci Kranjske še poleg tega alkohola v sebe kot vino, mošt, jabolčnik, pivo i. t. d.

Mislím, da sem storil svojo dolžnost, da sem opozoril na pretečo nevarnost. Kakor bližajoča se nevihta, kako nebrzdan hudournik žuga preplaviti to največje zlo kulturnih narodov tudi naše slovensko pleme. Če kdo, tedaj imamo vprav mi, katerih gospodarske razmere so že itak slabe, katerih število samo na sebi komaj pomeni samostalen narod, vprav mi imamo dovolj vzroka, ogibati se vsake samovoljne škode. In če se mi je posrečilo, da bode ta ali oni le nekoliko uvaževal moje besede in razmišljal o tem, kar sem povedal o alkoholu, in kaj imata od njega pričakovati poedinec in narod, tedaj sem dosegel svoj namen in rešil svojo nalogo.

(Konec prihodnjič.)

Pod noč.

Za zvezdico je zvezdica
na nebu zažarela,
za pesmico je pesmica
iz gozda zazvenela.

In zvezdice in pesmice
so k meni se spustile,
sestrice, bratce v prsih vse
iz sanj mi prebudile.

In v duše dnu zdaj zvezdice, —
nje očke mi žarijo,
in slavčje sladke pesmice —
nje smehi mi zvenijo . . .

Ivo Šorli.

Alkoholizem.

Spisal dr. Ivan Robida.

(Konec.)

dneh od 9. do 14. aprila t. l. je zboroval na Dunaju VIII. mednarodni kongres proti alkoholizmu. V prvič se je zgodilo, da se je tudi avstrijska vlada oficialno udeležila shoda, kateri je gotovo v nacionalnoekonomskem, socialnem in higienskem oziru bil največjega pomena. Akoprav se izvestno mnogo idealnih misli ne bode nikdar uresničilo, kakor so jih tačas izrekli možje, kateri so stavili svoje življenje v službo humanitarnega dela, bilo bi mnogo že pridobljenega, če se posreči to, da se ljudstvo primerno pouči o enem svojih največjih sovražnikov, če se postavijo meje brezumnim pivskim šegam in razvadam, in se nedvomno bolni in propali ljudje merijo z drugim očesom, nego se navadno merijo. Povsod je čutiti živo potrebo po modernizaciji zakonodajstva in uprave — in nič manj ne v odnošajih, kakor jih dan na dan ustvarja alkoholizem v vsej svoji odurnosti in antisocialnosti.

Omenjeni kongres je otvoril dr. Legrain, prvoboritelj te smeri na Francoskem. Slušateljstvo ga je pozdravilo z navdušenimi klici in ploskanjem. Nato so nastopili oficialni zastopniki: ministrski prezident dr. Körber v imenu države, naučni minister Hartel (kot slavnostni prvomestnik) v imenu svojega resorta in delegatje iz ostalih evropskih držav in Amerike. Popoldne so se pričela predavanja v dvorani hiše c. kr. društva zdravnikov. Dvorana je bila vse dni nabito polna, in na galerijah se je gnetlo ljudstva. Take udeležbe skoro ni bilo pričakovati, zlasti ako se pomisli, da predavanja o istem predmetu ne-prestanih 5 dni vsakogar utrudijo in razmučijo. Med poslušalci je bilo jako mnogo dam, ki so z vztrajno pazljivostjo sledile razmotrivanjem posameznih govornikov. Čeprav je bila a priori izključena vsaka politična in verska smer, vnele so se le živahne kontraverze v debatah; nič manj burne pa so bile tudi seje, kjer je šlo za vprašanje totalne abstinence in zmernega uživanja alkoholskih pijač. Naj imajo teoretično tudi abstinenti popolnoma prav — njihovi dokazi so v istini neovržni — prav tako pa je resnica, katere ne odpravi s sveta nikak kalkil, da ima vsak narod svojega »tolažnika« — in da se poslužuje človeštvo alkohola že mnogo tisočletij. To je

antropološko dejstvo, preko katerega trezno misleč človek ne more iti, ker ve, da se da do konca priti tudi takim pojavom, kateri imajo tako mogočne korenine v rasi, v generacijah, v tisočletjih. Nekdo je celo dejal: *Der Alkoholismus ist in mancher Hinsicht — Gemüthsache* — in zrno resnice je v tem.

Izrodke in razrodke, te pa je mogoče omejiti, in to je tudi dolžnost države in človeške družbe. Radi nesrečnega nagona ne sme trpeti niti družina, niti zarod, niti narod. To ne velja, da se išče vsa sreča v opojnosti, da velik ali večji del zaslužka zleti v žrelo nenasitnemu demonu. Kjer je alkohol v istini samo »uživalo« (Genussmittel), tam ne provzroči velike škode — kjer pa postane samosilnik, brez katerega ni ne dela ne zabave, v čigar češčenje se zapravlja denar, zdravje in čast, ondi ga treba preganjati z vsemi močmi.

Žal, da je to iz večine po evropskih državah. Za Nemčijo se je dokazalo, da se dobra tretjina vsega zaslužka porabi za alkohol. To se nikakor ne sme trpeti, ta potrata v nikakem razmerju z istinitimi potrebami. In ako se ozremo po Slovenskem, vidimo, da nismo dosti na boljšem; — treba bo tudi tukaj napraviti jezov proti navalu tega narodnega ostrupljanja.

Da se vrnemo zopet h kongresu, naj omenim, da so bila nekatera predavanja izredno lepa, četudi jih poslušalci niso vedno tako odobraval in priznavali kakor govore, polne navdušenja in kipečih besed v zmislu propagande. Dr. Hans Meyer, profesor na marburški univerzi, prof. dr. Anton Weichselbaum, prof. dr. Max Gruber so se izkazali z najrealnejšimi predavanji. Prof. Max Kassowitz je razvijal med burnim odobravanjem iste nazore, kakor smo jih čitali že neštetokrat iz njegovega peresa, kateri pa navzlic vsemu temu niso brez ugovora. Prof. dr. Anton iz Gradca je položil jako lep statističen pregled o alkoholizmu z ozirom na podednost (Erblichkeit), znani švicarski psihiater in mimikolog prof. dr. Aug. Forel pa »o alkoholizmu in venerskih boleznih«. Občinstvo je pozdravljalo tega moža, ki velja danes za najuglednejšega prvoborilca proti alkoholizmu, z burnimi ovacijami. Kakor ima tudi Forel gotovo neprecenljivih zaslug na vseh poljih svojega delovanja, takisto se mora reči, da mož pretirava v mnogočem, in da ni načina njegove taktike povsem odobravati. Iz tega vzroka so bile tudi vse debate, v katere je posegel Forel vmes, kaj živahne, ne da bi — saj meni — ostavile neskalseno ugodnega vtiska.

Med ostalimi predavanji je omeniti še zlasti govorov priv. doc. dr. Alex. Löfflerja »o alkoholizmu in zločinstvu«, dr. med. G. Bonneja,

prof. Joh. Fritscha in dr. Hermanna Lietza »o alkoholizmu in vzgoji«. Kdor se želi poučiti o teh in ostalih, tukaj navedenih spisih, dobi vse v poročilu komiteja VIII. kongresa, katero izide v kratkem.

Zadnji dan kongresa je bil namenjen deželnim delegatom in referentom avstrijske monarhije. Po izbornih referatih se je odlikovala češka kronovina. Kranjsko so zastopali c. kr. deželnovladni svetnik dr. Zupanc, deželni poslanec dr. Majaron, bivši drž. posl. prof. dr. Krek, okrajni zdravnik dr. Šavnik in dr. Robida. Zadnji je poročal kot odposlanec deželnega odbora o dejstvih alkoholizma na Kranjskem.

Dne 14. aprila ob 8. uri zvečer se je zaključil kongres ter določilo mesto Bremen za prihodnje zborovališče. Prvomestnik, dvorni svetnik prof. dr. Gruber, se je zahvalil udeležencem za trud in obilni poset in želel, da bi rodile izrečene misli tudi primeren sad, kar gotovo želi vsako človekoljubno srce.

Mrtvemu pesniku „Aleksandrovu“.

Jutro zopet . . . Mirno ravnodušje . . .
 Žejno se odpira čaša roži,
 da napije se dobrote božje;
 nad poljanami škrjanec kroži . . .

Kaj ti mar je, zemljica cvetoča,
 kdo preminil nam za vek črez noč je!
 Smeješ se k slovesu duš človeških,
 mirno sprejmeš mrtveca v naročje . . .

Mrtev je! — Tako ospe se roža,
 zvezde v noč utrinjajo tako se,
 in strmeč za njimi v noč neskončno,
 duše nam spominjajo tako se . . .

»Veš, po vaših gorah se mi toži« —
 si dejal in si popravil vzglavje,
 — blede roke pale so na postelj —;
 »pridem k vam, ko se mi vrne zdravje.

»Mučne so te štiri bele stene,
 v oknu tam, glej, komaj vrh koštanja!
 Zunaj pa je maj —! Jaz šel bi v polje,
 kjer ob stezah žito se priklanja!« . . .